

Közelebb Itáliához

Trieszt – Cividale – Rimini

A Közép-európai Kulturális Intézet és az Európai Utas Alapítvány képviselőiben ez év nyarán több rendezvénysorozatot, kulturális műhelyt látogattunk meg Olaszországban. Volt alkalmunk politikusokkal, művészekkel is beszélgetni. E beszélgetéseket az Európai Utas tévé magazin számára rögzítettük is, ezeknek szerkesztett és rövidített változatát adjuk közre. *Triesztben* Riccardo Illyvel, Friuli–Venezia Giulia tartomány kormányzójával a közép-európai együttműködésről beszélgettünk. *Cividaleban* a Mittelfest új művészeti igazgatóját kértük egy bemutatkozásra. Federico Fellini szülővárosában, *Riminiben* pedig a Fellini Alapítványnak a híres rendező rajzaiból rendezett kiállítását néztük meg, és persze érdeklődtünk az alapítvány tevékenységéről is.

Módos Péter, Szomráky Béla, Riccardo Illy

Ha majd kiépül az autópálya, fejtegeti RICCARDO ILLY, Friuli–Venezia Giulia tartomány elnöke, Triesztből az út Budapestre alig fog több időbe kerülni, mint mondjuk Milánóba. Vannak azonban utak, amelyeken máris közelebb vagyunk egymáshoz.

– *Illy úr, ön családján keresztül Magyarországhoz is kötődik.*

– Valóban, nagyapám, Francesco – Ferenc – magyar származású volt, Temesvárott született, amely akkor még Magyarországhoz tartozott. Néhány évig könyvelőként Bécsben élt és dolgozott, majd Triesztbe költözött, itt vállalkozóként és mezőgazdászként dolgozott Isztrián, amely jelenleg Horvátországhoz tartozik. Édesanyám jelenleg Magyarország tiszteletbeli konzulja Triesztben. A családom igen sok magyar hatást fogadott be, nálunk is szent a vendég, a vendéglátásnak

megadjuk a módját, úgy, mint a magyarok, ezen kívül szeretünk jókat enni és inni is.

– *Nagyapja, Ferenc kifejezetten Triesztbe akart jönni, vagy más tervei voltak?*

– Triesztbe a véletlen hozta, de itt megismerte azt a nőt, aki később a felesége lett. Ő is idegenből jött, félig német, félig ír származású, és Dél-Afrikában, Johannesburgban született. Nagyapám a várost is megszerette, és úgy döntött, hogy maradnak. 1933-ban kezd kávéval, teával és csokoládéval foglalkozni, majd a második világháború után az alapanyag hiánya miatt csak csokoládét gyártott, kávéval és teával csak a közelmúltban kezdett ismét foglalkozni a család. Újabban azonban kizárólag a kávéra összpontosítunk.

– *Ha jól tudom, az ön családjához fűződik a bárokban használatos kávéautomata feltalálása.*

– Igen, Ferenc nagyapám találta fel az első automata kávéfőző gépet. 1935-ben született meg az Illetta névre hallgató kávéfőző automata, meg is van még ez a modell a kis házi múzeumunkban. Triesztben egyébként számos magyar származású család él, Gutty úr, aki a Generali Biztosító Társaság elnöke volt, szintén magyar származású, a vezetéknevét ipszilonnal írta.

– *Mit gondol, azzal, hogy Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz, nyílnak-e újra olyan lehetőségek, mint annak idején az ön nagyapja előtt?*

– Feltétlenül. Trieszt és környéke a történelem során három nagy korszakon ment keresztül. Az első a Római Birodalom idejére esett, amikor Triesztnek feltehetően ötvenezer lakosa volt. Erre a római színház fő-röhelyei alapján lehet következtetni, mivel akkoriban az

fotó: Vas János

volt a szokás, hogy minden tíz lakosra jutott egy hely a színházban. A második virágzás az Osztrák–Magyar Monarchiában következett, melynek Trieszt volt a legfontosabb tengeri kikötője, minek folytán erősen fellendült a kereskedelem és a biztosítótársaságok tevékenysége is. Majd Triesztből indult hódító útjára a kávé, ezt itták már Velencében, Bécsben és Párizsban is. Az Unió nagyon sokban emlékeztet a Monarchia idejére, az áruk szabadon mozoghatnak, hamarosan ugyanazt a pénzt fogjuk használni, remélhetőleg Olaszország is rövid időn belül elfogadja a munkaerő szabad áramlását, és Magyarország és Szlovénia is mihamarabb csatlakozik a schengeni egyezményhez. Így ezen a homogén területen a gazdaság és a kulturális élet ismét pezsegni fog. Fontos persze, hogy az infrastruktúrát ismét kiépítsük, erre már a Monarchia idején nagy hangsúlyt helyeztek, közvetlen vasúti összeköttetés volt Trieszt, Bécs és Budapest között. Sajnos a mai napig ezt az 1850-ben kiépített vasutat vagyunk kénytelenek használni, de remélem, minél előbb kiépül az autópálya, és új, modern vasúti hálózatunk is lesz.

– *A trieszti kikötő újra összekötő kapocs lehet a közép-európai államok, főként Magyarország felé?*

– Ahogy már említettem, ehhez fejlett infrastruktúrára van szükség. Olaszország már megtette a kellő lépéseket, és ugyanezt elvárnánk Magyarországtól és Szlovéniától is. Kíváncsian lenné, hogy a koperi és a trieszti kikötő együttműködjön, majd az árukat vasúton Magyarország felé szállíthatnánk tovább. Jelenleg Bréma, Hamburg és Rotterdam kikötőit részesítik előnyben a magyarok, de ha az infrastruktúra kellő mértékben kiépül, Triesztnak új szerepe lesz.

– *Ha végre elkészül az 5. számú közlekedési folyosó, szerintem egyre több magyar fogja felfedezni Triesztet és*

környékét, mivel a minket elválasztó 500 kilométer manapság tényleg nem távolság. Önnek mi erről a véleménye? Fel van készítve ez a térség a tömegturizmusra, vagy más jellegű látogatókra számít?

– Trieszttől Budapest gyakorlatilag csak egy kicsivel van messzebb, mint Milánó. Ezen sok olasz is elcsodálkozik, de ha lenne autópálya-összeköttetés a két város között, Triesztből három és fél, négy óra alatt Budapestre lehetne érni. Remélem, hogy ez az autópálya mihamarabb megépül. Ami a gazdaság fejlődését illeti, néhány fő ágazatról érdemes beszélni. Ex-

port: május 1-je óta megszűntek az utolsó akadályok is, így zavartalanul működhet a kiviteli tevékenység. Mivel Északkelet-Olaszország problémája még mindig a munkaerőhiány, ezért a gyártás különböző fázisait külföldön végeztetjük el. Persze, ha a munkaerő külföldön olcsóbb, az is előny, de az elsődleges probléma az, hogy a mi térségünkben nincs elég munkaerő. Azután, úgy gondolom, az ismeretek átadását is intenzívebbé lehetne tenni. Tartományunkban a különböző egyetemek, valamint technológiai és tudományos kutatási központok összesen több mint 6500 főt foglalkoztatnak. Fontos ágazat persze az idegenforgalom is, ezzel egyetértek. Elsősorban tengerparti üdülőhelyeink, Grado, Lignano a turizmus célpontjai, itt ugyan nagyszámú üdülővendéget tudunk elszállásolni, ez a térség azonban a minőségi, közép- és felső kategóriájú turizmust képviseli. Szeretnénk, ha egyre közismertebbé válnának a tartomány további turisztikai értékű üdülőhelyei, például a falusi turizmus vendéglátóhelyei mind a sík-, mind a dombvidékeinken. Az utóbbi mellel igen híres a borgazdálkodásáról is. A hegyvidék is vonzza a látogatókat. Történelmi városaink, Udine és Trieszt nemcsak az olaszokat, hanem a külföldieket is vonzza. Mivel a városok infrastruktúrája igen fejlett, képesek vagyunk nagyobb számú, elsősorban a kultúra iránt fogékony turista fogadására is.

– *Ha már a kultúrát említi, a közép-európai kulturális fesztivál, a cividalei MittelFest keretén belül számos magyar rendezvényre is sor kerül.*

– MittelFestnek az idén különös jelentőséget ad, hogy ez az Európai Unió keleti bővítésének az éve. A MittelFestnek mindig az volt a célja, hogy felvonultassa a kelet-közép-európai kulturális világ különböző irányzatait, a rendezvények során barátságok, ismeretségek alakuljanak ki különböző népek között.

Az Európai Utas évről évre hírt ad a MittelFestről, a közép-európai kultúrát bemutató cividalei nyári fesztiválról. Giorgio Pressburger után ez évtől a MittelFestnek új igazgatója van: MONI OVADIA, akitől rövid bemutatkozást kértünk.

– Úgy emlékszem, először 1994-ben vettem részt a MittelFesten, amikor még Giorgio Pressburger volt az igazgató. Színre vittem egy darabot, talán a legismertebbet a rendezéseim közül. Az *Ojlem gojlem* a klasszikus jiddis humort képviseli dalokkal és a klezmer zenével, és Olaszországban óriási sikere volt a közönség és a kritikusok körében egyaránt, itt, Cividaleban is. Így indultam el: ez a siker nagy erőt adott nekem, és a következő években több darabot is színre állítottam, főképp Kelet-Közép-Európában, a témát mindig a jiddis kultúrából merítettem. Engem úgy tartanak számon mint, aki az olaszokkal megismertette a közép- és kelet-európai zsidó kultúrát, amely oly jellegzetes része a „mitteleurópai” kultúrának. Én ehhez a kultúrához tartozom, Bulgáriában születtem, hasonló családból származom, mint a híres író, Elias Canetti, így mindig is ez a témakör foglalkoztatott.

A MittelFest igazgatótanácsa úgy döntött, hogy Giorgio Pressburger után, aki tizenhárom évig irányította a MittelFestet, jó befektetés lenne, ha nekem ajánlanák fel az igazgatói posztot. Én színházi ember vagyok, nem vagyok író – írtam ugyan néhány könyvet a kiadóim kérésére, de igazából nincsenek ambícióim. Miért eshetett a választás éppen rám? Talán azért, mert a darabjaimon keresztül is érezhető, hogy számomra mindennél fontosabb a béke és a társadalmi igazságosság, az idegenek befogadása. Engem nagyon lelkesít az Európai Unió, akkor is, ha nagyon nehéz időket élünk meg, rengeteg az önzés Európában, ha a régi angol elszigeteltség kicsit ellenünk dolgozik is. Mégis hiszek abban, hogy az 1900-as évek tragédiái után az emberiség egyik legnagyobb eseménye az európai államok egyesülése, amely végre nem véres háborúk, katonai megszállások és diktátumok eredménye, hanem az együttes, békés döntése.

Szerintem ez egy igazi csoda. Mivel én Kelet-Európából származom, és a lelkem egy jó része ott is maradt, nagy örömmel és boldogsággal tölt el, hogy az általam annyira szeretett kelet-európai országok csatlakoztak az unióhoz, magukkal hozva zsenialitásukat, mert tudjuk jól, hogy ezek az országok évtizedeken keresztül elnyomás alatt éltek, a vasfüggöny mögé zárva, de felbecsülhetetlen értékekkel rendelkeznek.

Az én színházam igen sajátos: játszik ugyan benne egy-két színész is, de mellettük a zenészek játszanak is, és nem csak zenét! Először azt hitték, elment az eszem, hiszen a zenészek dolga az, hogy a hangszerükön játszanak, nálam meg táncolnak, ugrálnak, szavalnak, beszélnek... szóval mindent csinálnak. Színházam stílusvilága egészen eltér a hagyományos lírai vagy zenés színházakétól, és minden műfajtól független. Az *Ojlem gojlem* darabon olyan sokat nevettek az emberek, hogy szinte alig tudtuk folytatni az előadást, majd a nagy vídamság kellős közepén hirtelen eljött a fájdalom, az elgondolkodás pillanata, mivel a zsidó humor elsősorban nem nevetetni akar, hanem inkább nevetés közben elgondolkodtatni. Ez a paradoxon filozófiája. Mindenki azt hitte, hogy én egy új jiddis komikus vagyok keletről, afféle furcsa különlegesség, mivel keleti zsidókból összesen ezer-ezerötszáz, maximum kétezer élhet manapság Olaszországban. Azt hitték, nem lesz közönségem, miközben az előadásaim telt házzal futnak. Én tudtam, hogy a jiddis kultúra mindenkit meg tud szólítani, mert ez a lélek kultúrája. A jiddis kultúra megtanítja, hogyan élj együtt a problémáiddal és a gondjaidal, és hogyan kell a gondokon nevetned. Másrészt ezt a kultúrát meggyilkolták. Nagyon sok halott kultúra van, a jiddist viszont meggyilkolták, és lám, mégis él, és nagy energiát sugároz ki magából.

Federico Fellini Rimi-niben született 1920-ban, szülővárosában most múzeum őrzi az emlékét. Itt fogadott VITTORIO BOARINI, a Fellini Alapítvány igazgatója.

– A Fellini Alapítvány gondolata a Mester halálának másnapján született meg, amikor Rimini városa és Fellini húga, Maddalena, aki ugyanebben a házban lakott, úgy döntöttek, emléket állítanak a város nagy szülöttének. A Mester 1993. október 31-én halt meg, az alapítvány pedig 1995 elejétől működik. Olaszországban korábban nem volt olyan alapítvány, amely kizárólag egyetlen filmrendezőnek állít emléket, ezért meg kellett találnunk a saját utunkat, identitásunkat, ehhez pedig időre volt szükség. Alapítványunk az évek során számos Fellinihez kötődő anyagot vásárolt meg, valamint több rendezvényt is szervezett. 2000 óta kutató-intézetként, illetve Fellini tanulmányi központként működik. Ekkor új elnök került az alapítvány élére, a híres és igen népszerű Ettore Scola, majd tiszteletbeli elnöknek választották Woody Allent és Maddalena Fellinit. Jelenleg az alapítvány elnöke Pupi Avati. Én 2001 februárja óta töltöm be az igazgatói posztot, a feladatom az alapítvány gyűjteményének bővítése és gazdagítása. A mostani kiállítás tárgyai is igazolják, hogy az alapítvány archívuma igen érdekes és értékes darabokat tartalmaz. A másik fő feladatunk, hogy a Fellini-örökséget minél szélesebb közönség előtt mutassuk be, itthon és külföldön egyaránt. Célcsoportunk nem csak az olasz fiatalok, ezért a rajzokat és a filmeket, amelyek ugyan már nem szerepelnek a mozik műsorán, így elég nehéz hozzájuk férni, elvisszük a közönséghez, akár külföldre is. Ebben a kezdeményezésünkben a Cinecittà Holding nyújt nagy segítséget, amely egyébként egyben az alapítvány igazgatósági tagja is. A múlt évben volt a Mester halálának tizedik évfordulója, amelyről különböző rendezvényeken emlékeztünk meg, többek között Cannes-ban és New Yorkban. Külön is kiemelném a New York-it, ahol a híres Guggenheim Múzeumban, a kortárs művészet templomában több mint százötven Fellini-rajz volt látható, a Fellini-filmek teljes retrospektívjával együtt. A kiállításra sok-sok magángyűjtő is felajánlotta a tulajdonában lévő rajzokat. Jelenleg az alapítvány annak érdekében folytat tárgyalásokat, hogy megvásárolhassa a *Libro dei sogni* (Álmok könyve), amelyben a Mester húsz éven keresztül jegyezte le álmait, és rajzokat is készített melléjük, magyarázatokkal ellátva. Idén is számos rendezvényen mutatjuk be

Fellini művészetét. Nino Rota-koncerteket hirdetünk – tudvalevő, hogy ő szerezte a legtöbb Fellini-film zenéjét –, majd szabadtéri filmvetítéseket rendezünk a tengerparton, a híres Grand Hotel közelében, amely a Fellini-kultusz egyik kitüntetett helye. Fellini-konferenciát is tartunk még az idén Giulietta Masináról, aki immáron tíz éve hogy eltávozott közülünk. Szeretnénk megemlékezni róla, mivel azon túl, hogy kiváló színésznő volt, naggyá tette a Fellini-filmeket. Az említett rendezvényeknek Rimini városa ad otthont, de igyekszünk részt venni más olasz városok által rendezett, Fellinihez kapcsolódó eseményeken is. Említésre méltó még az alapítvány folyóirata, a negyedévi *Amarcord*, amelyben Fellini tanulmányait, jegyzeteit adjuk közre, és persze róla szóló új értekezéseket is megjelentetünk. A Fellini Alapítvány így próbálja teljesíteni feladatát: őrizzeni, ápolni és a jövő generációjának átadni a Mester történelmi emlékét. ■

